

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІНФОРМАТИКИ І ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

КРОНІВЕЦЬ Тетяна Миколаївна

УДК 34:[378.095:004] (477)

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Науково-дослідному інституті інформатики і права Національної академії правових наук України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
Корж Ігор Федорович,
Науково-дослідний інститут інформатики і права
Національної академії правових наук України,
завідувач науковою лабораторією

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Шаповал Роман Володимирович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
кафедра адміністративного права
та адміністративної діяльності

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Гавловський Владислав Данилович,
Міжвідомчий науково-дослідний центр
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при РНБО України, т.в.о. начальника відділу

Захист відбудеться 17 січня 2017 р. о 15.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.501.01 у Науково-дослідному інституті інформатики і права Національної академії правових наук України за адресою: 01024 м. Київ, вул. П. Орлика, 3.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України за адресою: 01032 м. Київ, вул. Саксаганського, 110-В.

Автореферат розіслано 17 грудня 2016 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О.О. Золотар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах становлення і розвитку інформаційного суспільства в Україні важливого значення набуває інформаційне забезпечення діяльності вищих навчальних закладів, що є одним із важливих чинників підготовки людини сучасної формації та ефективного розвитку держави. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології змушують суспільство по-новому підійти до розуміння ролі інформації у навчальному процесі, насамперед при підготовці фахівців у вищих навчальних закладах. Свідченням зазначеного є прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту» (2014), здійснювані процеси інформатизації освітньої діяльності. Водночас, європейський вибір стратегічного розвитку України, входження в міжнародний освітній простір, зумовлюють необхідність проведення подальших наукових розвідок в інформаційній сфері, зокрема щодо визначення правових засад інформаційного забезпечення функціонування системи вищої освіти.

Одним із основних завдань нинішнього часу для Української держави в освітній сфері є підготовка у вищих навчальних закладах фахівців, зорієнтованих на побудову інформаційного суспільства, навчених ефективно діяти в інформаційному просторі, впроваджувати в життя найкращі світові досягнення в сфері інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на постійне підвищення рівня свого інтелектуального розвитку – вкрай важливого ресурсу прогресивної держави.

У сучасному вищому навчальному закладі інформаційне забезпечення стає одним з обов'язкових складових освітніх, наукових, управлінських процесів, оскільки пошук, накопичення, обробка, зберігання, поширення, використання інформації складають основу ефективного функціонування всіх сфер життя закладу та якісної взаємодії з іншими суб'єктами правовідносин. З огляду на зазначене, від формування та ефективного використання інформаційних ресурсів, в сучасних умовах, значною мірою залежить результат діяльності суб'єктів інформаційних відносин в системі вищої освіти.

Необхідно зазначити, що з метою подальшого розвитку правової науки загалом та інформаційного права зокрема, є доцільним напрацювання ефективної нормативно-правової бази, нормами якої має здійснюватися правовий вплив на інформаційне забезпечення діяльності вищих навчальних закладів України. Комплексне дослідження правових проблем такого забезпечення, виявлення прогалин і колізій сприятиме розвитку інформаційного права.

Науково-теоретичним підґрунтям дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з інформаційного, адміністративного та освітнього права тощо. Теоретичною основою дослідження стали роботи

українських вчених щодо вивчення різних аспектів інформатизації з правових, філософських, соціальних позицій. На формування поглядів і підходів до вирішення окреслених в дослідженні завдань, значний вплив мали праці відомих українських вчених-правників. Так, правові проблеми інформаційних процесів, які відбуваються в суспільстві, знаходять своє відображення у дослідженнях провідних вітчизняних правників: І. В. Арістової, О. А. Баранова, К. І. Белякова, В. В. Белєвцевої, В. М. Брижка, В. Д. Гавловського, О. Д. Довганя, О. О. Золотар, Р. А. Калюжного, Б. А. Кормича, І. Ф. Коржа, Г. М. Красноступ, А. М. Новицького, О. В. Олійника, В. Г. Пилипчука, Н. А. Савінової, О. В. Синєокого, Є. Д. Скулиша, М. П. Стрельбицького, І. О. Турбіна, В. С. Цимбалюка, В. М. Фурашева, В. Г. Хахановського, Р. В. Шаповала М. Я. Швеця, та ін.

Необхідність розгляду діяльності ВНЗ в контексті формування інформаційного суспільства зумовили використання робіт таких відомих закордонних фахівців як П. Дракер, М. Кастельс, У. Масуда, Е. Тоффлер.

Окремі питання правового регулювання інформаційного забезпечення діяльності в сфері освіти були висвітлені такими вітчизняними та іноземними дослідниками, як: І. Ю. Алексєєва, В. В. Астахова, Д. І. Бойков, А. А. Вавілова, В. С. Грехнєв, Б. В. Деревянко, О. О. Дольська, Б. Б. Жаксимаєва, І. С. Кондіус, О. З. Кудашкіна, Л. П. Полякова, Т. В. Рижа, О. В. Співаковський, А. М. Тіхонов, Н. В. Тіхомірова, Р. М. Шевчук. Так, Р. М. Шевчук аналізував правові та організаційні засади інформатизації навчального процесу у ВНЗ Міністерства внутрішніх справ України, Л. П. Полякова досліджувала питання державного управління інформаційно-освітнім середовищем інноваційних університетських комплексів. В роботі використано здобутки філософії інформаційного права та освіти, а саме дослідження О. П. Дзьобаня, О. С. Скубашевської та інших фахівців.

Незважаючи на певні здобутки завдяки дослідженням вищезначених учених, проблема правового регулювання інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ України (далі – ВНЗ) комплексно до цього часу не досліджена, окремі її аспекти досліджені фрагментарно і потребують узагальнення, вироблення концептуального підходу на рівні комплексного наукового дослідження. Зазначене свідчить про актуальність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. За своїм змістом і спрямованістю наукового пошуку тема дисертації пов'язана з реалізацією положень нормативно-правових актів в освітній та інформаційній сферах, прийняття яких обумовлено євроінтеграційними процесами: законів України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року № 1556-VII, «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 року № 848-VIII, Постанови Верховної Ради України «Про рекомендації Парламентських слухань на тему «Правове забезпечення реформи освіти в Україні» від 16.03.2016 року № 1031-VIII, Постанови Верховної Ради України «Про ухвалення Рекомендацій

парламентських слухань на тему: «Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 03.07.2014 року № 1565-VII.

Дисертаційне дослідження виконано у безпосередньому зв'язку з темами наукових досліджень Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України. Зокрема, дисертація пов'язана з темою НДР «Теоретико-правові основи формування і розвитку інформаційного суспільства «РК УкрІНТЕІ 0113U003154». Тема дослідження відповідає Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, затвердженій президією НАПрН України 3 березня 2016 року.

Мета і задачі дослідження.

Метою дослідження є науково-теоретичне та теоретико-методологічне обґрунтування та аналіз правових засад інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних *задач*:

– здійснення комплексного аналізу теоретико-правових та методологічних підходів щодо правових засад інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ;

– визначення сутності та правового змісту інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ;

– здійснення аналізу міжнародно-правового досвіду та стану вітчизняного законодавства щодо правового впливу на інформаційне забезпечення діяльності ВНЗ;

– розкриття правових особливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності ВНЗ;

– охарактеризування правового механізму захисту персональних даних осіб у діяльності ВНЗ;

– визначення основних напрямків удосконалення правового впливу на інформаційне забезпечення діяльності ВНЗ;

– визначення етапів правового запровадження інформаційного забезпечення безперервної освіти в Україні та напрацювання пропозицій щодо правових шляхів подальшого її розвитку;

– розкриття особливостей та значення міжнародно-правової співпраці в сфері інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ.

Об'єктом дослідження є суспільно-політичні відносини, пов'язані із інформаційним забезпеченням діяльності вищих навчальних закладів України.

Предметом дослідження є правові засади інформаційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів України.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що на сьогоднішній день відсутня ефективна система правового впливу на інформаційне забезпечення діяльності ВНЗ, що не сприяє ефективному функціонуванню ВНЗ. Тому напрацювання теоретико-методологічних засад правового впливу на процес

інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ стане основою для системно-комплексного вирішення існуючих проблемних питань, а отримані теоретичні висновки і практичні рекомендації сприятимуть подальшому вдосконаленню діяльності ВНЗ.

Методи дослідження. В процесі дослідження застосовувалися загальні і спеціальні методи наукового пізнання. Для розгляду досліджуваних проблем застосовувалися загальнофілософські, загальнонаукові та логічні методи наукового пізнання. Основним загальнофілософським підходом став діалектичний, який дозволив здійснити дослідження правових явищ і процесів у загальному взаємозв'язку, взаємообумовленості і розвитку (підрозділ 1.2). Системно-структурний підхід дозволив здійснити комплексне дослідження проблем інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ як цілісного утворення з узгодженням усіх його елементів і частин (підрозділи 2.2, 2.3); статистичний, за допомогою якого стало можливим отримати й обробити інформацію, що характеризує окремі показники та закономірності у діяльності ВНЗ України (підрозділи 1.2, 3.1); формально-юридичний метод, за допомогою якого аналізувалися суспільні відносини, їх об'єкти та суб'єкти крізь призму юридичних категорій (підрозділ 1.1). Чимале значення мало використання методів формальної та змістовної логіки – аналізу і синтезу, дедукції та індукції, аналогії та узагальнення. Методи аналізу та синтезу дозволили розкрити механізм правового регулювання діяльності ВНЗ України, кожен з його складових (підрозділ 2.2); метод індукції використовувався при узагальненні діяльності Міністерства освіти і науки України, спрямованої на розвиток інформаційної сфери ВНЗ (підрозділ 2.1); на основі дедуктивного методу розроблено концептуальні напрями вдосконалення безперервної освіти в Україні (підрозділ 3.2). Основним серед сукупності спеціально-наукових методів є формально-догматичний, сутність якого полягає в дослідженні чинного законодавства та практики його застосування; метод компаративістського правознавства забезпечує імплементацію елементів права європейської спільноти у вітчизняну правотворчу та правозастосовну діяльність (підрозділ 2.1).

Науково-теоретичну основу дисертації становлять сучасні теоретико-методологічні розробки вітчизняних і зарубіжних фахівців галузей права, соціології, філософії, освіти, управління.

Емпіричну основу дослідження становлять спостереження і дослідження стану правового регулювання інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ; узагальнення, класифікація та опис результатів дослідження; аналіз міжнародно-правових та вітчизняних документів правового регулювання у зазначеній сфері; впровадження результатів дослідження в практичну діяльність.

Інформаційною основою дослідження є узагальнення практики діяльності різних державних органів, політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній правовій науці комплексним дослідженням, присвяченим теоретичним і практичним проблемам правового впливу інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ, в якому обґрунтовано значення правового розвитку системи інформаційного забезпечення ВНЗ для формування правових основ інформаційного суспільства в Україні. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд нових теоретичних положень, обґрунтовано відповідні висновки, напрацьовано рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України, що відображені в наступному:

вперше:

– здійснено комплексний аналіз правових основ формування системи інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ України, як такої, що базується на використанні інформаційних ресурсів та має розвиватися в глобальному інформаційному просторі;

– сформульовано авторську концепцію інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ як однієї з форм реалізації завдань інформаційного суспільства;

– досліджено окремі види інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ та напрацьовано пропозиції, направлені на удосконалення відповідних нормативно-правових актів органів виконавчої влади та локальних документів ВНЗ;

– проаналізовано стан та визначено специфіку інформаційно-правового забезпечення безперервної освіти, яка обумовлюється застосуванням особливих механізмів щодо правового регулювання суспільних відносин в цій сфері;

удосконалено:

– наукові та методологічні підходи щодо динаміки та напрямів формування правових основ інформаційного суспільства в Україні;

– наукові підходи щодо визначення понять «дистанційна освіта», «електронна освіта» та впливу їхнього змістовного наповнення на способи правового регулювання пов'язаних з ними суспільних відносин;

– правові механізми захисту персональних даних суб'єктів інформаційних правовідносин, зокрема механізми знищення даних про здобувачів вищої освіти;

– механізм запровадження єдиного правового підходу щодо створення та функціонування інформаційно-аналітичної системи управління вищим навчальним закладом;

дістали подальшого розвитку:

– компаративістичні характеристики норм міжнародного та вітчизняного права;

- напрями правового впливу на удосконалення інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ у зв'язку із входженням України в глобальний освітній простір;

- питання щодо доцільності вдосконалення механізмів правового впливу інформаційного забезпечення системи освіти, зокрема шляхом кодифікації їх в окремому нормативно-правовому акті;

- правові механізми імплементації міжнародних освітніх проектів в Україні, питання вдосконалення механізму правового захисту національних інтересів в сфері освіти в контексті діяльності ВНЗ в конкурентному глобальному освітньому просторі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та обґрунтовані теоретичні положення, узагальнення та висновки становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і були використані:

- у *науково-дослідній сфері* – для подальшої розробки актуальних проблем інформаційного права, правових проблем застосування інформаційно-комунікаційних технологій в діяльності ВНЗ (акт впровадження Інституту інформатики і права НАПрН України від 7 червня 2016 року);

- у навчальному процесі – матеріали дисертаційного дослідження використовувались під час проведення занять із навчальних дисциплін «Адміністративне право України», «Інформаційне право України», «Освітнє право України» та «Право інтелектуальної власності» (довідка про впровадження Інституту історії, етнології і права Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського від 28.09.2015 року, акт про впровадження у навчальний процес та наукову діяльність Вінницького торгово-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету від 17.11.2015 року №01.01-44/2792).

Окремі положення, висновки і пропозиції також можуть бути використані:

- у *правотворчій діяльності* – з метою вдосконалення існуючого законодавства та напрацювання нових нормативно-правових актів, що регулюють питання інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ;

- у *правозастосовній діяльності* – використання отриманих результатів сприятиме вдосконаленню практичної діяльності управлінських органів і їх посадових осіб.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою роботою. Положення наукової новизни, висновки і рекомендації одержані автором самостійно. При використанні наукових доробок інших учених для обґрунтування власних міркувань автора, на них зроблено посилання.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні висновки і положення дисертації обговорювалися на науково-методичному семінарі в

Науково-дослідному інституті інформатики і права Національної академії правових наук України (Київ, 2016). Результати дослідження були оприлюднені дисертантом у доповідях і повідомленнях автора на таких закордонних, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, «круглих столах» і семінарах: «Дев'яті юридичні читання. Політико-правова реформа в Україні: історія, сучасність, перспективи» (Київ, 2013), «Філософські та суспільно-правові проблеми становлення і розвитку інформаційного суспільства» (Київ, 2013), «Принцип верховенства права та права людини» (Київ, 2013), «Другі економіко-правові читання (юридичне спрямування)» (Львів, 2014), «Информационные технологии и безопасность: основы обеспечения информационной безопасности» (Київ, 2014), «Współczesna nauka. Nowy wygląd» (Warszawa, 2015), «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» (Вінниця, 2016).

Публікації. Основні положення та результати дослідження, одержані узагальнення та висновки відображено у 12 одноосібних публікаціях у наукових журналах та інших виданнях, 2 з яких опубліковано у зарубіжних наукових виданнях, 4 – в українських фахових журналах в галузі юридичної науки, 6 тез доповідей на конференціях, «круглих столах» та семінарах.

Структура дисертації визначається її метою і задачами. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 202 сторінки, основну частину розміщено на 165 сторінках, список використаних джерел на 32 сторінках (255 посилань), 5 додатків – на 5 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність наукового дослідження, вказується його зв'язок із науковими планами та програмами, мета й задачі, предмет і методи дослідження, наукова новизна, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, вказуються відомості про їх апробацію і впровадження, публікації.

Розділ 1 «Теоретико-правові підходи щодо розуміння сутності інформаційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів України» складається із двох підрозділів, у яких визначено генезу та методологію проведення наукового дослідження, досліджено стан правового впливу на інформаційне забезпечення діяльності ВНЗ.

У підрозділі 1.1 *«Генеза та методологія наукового дослідження правових засад інформаційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів в Україні»* проаналізовано етапи становлення наукової думки зарубіжних і українських вчених з приводу формування і розвитку інформаційного суспільства, інформатизації держави, досліджено правову природу освіти в

контексті формування правосвідомості людини інформаційної епохи, виявлено правові закономірності функціонування ВНЗ. Вказано, що розвиток інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ є одним із важливих чинників загального розвитку держави та потребує правового впливу.

Обґрунтовано методологічні засади, які відомі науці по зазначеній проблемі, застосовано комплексну методику дослідження, яка передбачає всеохоплююче і об'єктивне вирішення поставлених задач, дозволяє цілеспрямовано пізнати правові, суспільні та інформаційні процеси. Зокрема, логічність етапів дослідження від аналізу умов формування і розвитку в Україні інформаційного суспільства до виявлення правових закономірностей інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ як однієї з таких умов, відповідає основному принципу матеріалістичної діалектики – від абстрактного до конкретного. Таким чином, дослідження інформаційних правовідносин в діяльності ВНЗ дає можливість виявити системні закономірності розвитку суспільства в цілому.

У підрозділі 1.2 «Сутність і зміст правових засад інформаційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів України: стан правового впливу» розкривається правова природа інформаційного забезпечення, аналізуються правові особливості поняття інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ. Досліджено, що у ВНЗ здійснюється системна взаємодія інформаційних потоків, що мають різну правову сутність та відбуваються під час виникнення різних видів правовідносин. Визначено, що потреби суб'єктів інформаційних правовідносин у ВНЗ визначаються відповідно до напрямів діяльності та характеризуються ефективністю інформаційної взаємодії, високою адаптивністю та чутливістю до національних та глобальних суспільних змін. Запропоновано напрями, завдання та систему інформаційного забезпечення. Зазначено, що правові закономірності створення та функціонування інформаційних систем, здійснення інформаційних процесів та використання інформаційних продуктів у діяльності ВНЗ потребують подальшого виокремлення та системного правового впливу з метою уніфікації правових підходів та впорядкування дефініцій.

Розділ 2 «Правовий вплив на інформаційне забезпечення основних видів діяльності вищих навчальних закладів України» містить три підрозділи, у яких досліджено міжнародну та вітчизняну правову базу щодо регулювання правовідносин в сфері інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ, здійснено аналіз особливостей правового впливу використання інформаційно-комунікаційних технологій в діяльності цих закладів, надана правова оцінка механізмам захисту персональних даних суб'єктів інформаційних правовідносин.

В підрозділі 2.1 «Міжнародний досвід та досвід України щодо правового впливу на інформаційне забезпечення діяльності вищих навчальних закладів» досліджено міжнародні та вітчизняні правові норми, що регулюють питання

інформаційного забезпечення в сфері надання вищої освіти. Виявлено, що основною правовою закономірністю розвитку інформаційних процесів в освіті, яка випливає із міжнародного досвіду, є створення належної правової бази забезпечення навчальних закладів інформаційними ресурсами та консолідоване виконання всіма політико-правовими інституціями суспільства заходів спрямованих на послідовний розвиток інформаційного забезпечення навчальних закладів в межах діючого правового поля.

Встановлено, що вітчизняні правові норми, які регулюють відносини між суб'єктами інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ містяться в нормативних документах, що відносяться до правових інститутів кількох галузей права. Це інформаційне, освітнє, адміністративне, цивільне, фінансове право та ін. Правовими нормами зазначених правових інститутів і галузей регламентуються окремі види правовідносин, які виникають у сфері інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ. Обґрунтовано потребу систематизувати вказані норми та зосередити основні правові принципи, поняття і категорії в окремому нормативно-правовому акті.

В підрозділі 2.2 «Використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності вищих навчальних закладів України: стан правового впливу» напрацьовані єдині правові підходи до створення та функціонування інформаційно-аналітичної системи управління ВНЗ. Виявлено необхідність створення загальнодержавної інформаційно-аналітичної системи управління ВНЗ, що забезпечить зворотній зв'язок між суб'єктами правовідносин в цій сфері, покращить інформаційне забезпечення всіх видів діяльності ВНЗ, уніфікує критерії функціонування та розвитку ВНЗ. Наголошено на необхідності прийняття нормативно-правового акту, що становитиме правову основу функціонування інформаційно-аналітичної системи управління ВНЗ, сприятиме правомірному застосуванню побідних інформаційних продуктів, встановить відповідальність за порушення прав суб'єктів правовідносин, що виникли внаслідок недоліків функціонування такої системи.

В підрозділі 2.3 «Правові механізми захисту персональних даних осіб в діяльності вищих навчальних закладів України» розкривається такий важливий правовий інститут інформаційної безпеки учасників інформаційних правовідносин у ВНЗ, як захист персональних даних, соціальна значимість якого в умовах зростання зовнішніх інформаційних загроз відчутно зростає. Визначено, що для гарантування недоторканності персональних даних не тільки здобувачів вищої освіти, але й інших учасників інформаційних правовідносин в діяльності ВНЗ, необхідно врегулювати механізм доступу до цієї інформації третіх осіб, які не мають повноважень щодо їх обробки. Запропоновано доповнити нормативні акти, що врегульовують ці питання нормами, які встановлюють взаємні зобов'язання під час збирання, зберігання та поширення персональних даних всіх учасників правовідносин, що взаємодіють для забезпечення функціонування ВНЗ.

Розділ 3 «Розвиток правових засад інформаційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів України» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено основні напрями розвитку інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ України з правових позицій, здійснено аналіз правових механізмів розвитку безперервної освіти, визначено правові особливості міжнародної співпраці в сфері інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ.

В підрозділі 3.1 «Напрями розвитку правового впливу на інформаційне забезпечення діяльності вищих навчальних закладів України» досліджуються основні особливості правових засад створення системи забезпечення якості освіти, стандартизації, інноваційної діяльності, систематизації інформаційно-освітніх програм і продуктів. Зосереджено увагу на правових питаннях створення загальнонаціональної програми діагностики якості вищої освіти, визначено правову основу її функціонування. Вказано на необхідність створення єдиного державного реєстру обліку і використання інформаційно-освітніх програм і продуктів, наголошено на необхідності закріплення правових принципів її функціонування, взаємодії розробників, замовників, користувачів та інших суб'єктів інформаційних правовідносин в нормативно-правовому акті, що визначить правове поле для функціонування такого реєстру, встановить відповідальність за порушення прав суб'єктів правовідносин.

В підрозділі 3.2 «Удосконалення механізмів правового впливу на інформаційне забезпечення розвитку безперервної освіти в Україні» надається правова характеристика інституту безперервної освіти. Увагу зосереджено на правовому закріпленні формального навчання яке супроводжується визнаними дипломами і кваліфікацією. Досліджуючи міжнародні та закордонні норми, що врегульовують питання дистанційного та електронного навчання, зроблено висновок, що в Україні відповідний правовий механізм розроблений недостатньо. При розгляді механізмів запровадження «електронної освіти», вказано на відсутність нормативно-правової бази, яка б регламентувала діяльність ВНЗ у напряму впровадження такої форми освіти як рівноцінної форми навчання. На основі дослідженого міжнародно-правового досвіду обґрунтовано необхідність створення нормативно-правової основи забезпечення функціонування системи дистанційного та електронного навчання. Визначено необхідність розроблення, на основі використання позитивної практики діяльності ВНЗ України, та прийняття умов ліцензування та акредитації дистанційної форми навчання, положення про експертизу в системі дистанційного навчання; положення про реєстр атестованих дистанційних курсів, який існує при МОН України.

В підрозділі 3.3 «Міжнародно-правова співпраця у сфері інформаційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів України як механізм збалансованого запозичення» надається правова характеристика системам вищої освіти кількох країн, визначено концептуальні відмінності системи

вищої освіти України. Аналізуються етапи впровадження «електронного» середовища для розвитку Болонського процесу в Європейському Союзі, оцінюються правові механізми створення такого середовища в Україні задля долучення до цифрової мережі, що інтегрує національні і регіональні ВНЗ в синергетичну мережу навчання. Вказано на існування загрози національним інтересам в сфері освіти, у зв'язку із надмірним і неконтрольованим відтоком здобувачів вищої освіти за кордон. Визначено необхідність надання владою відповідних ресурсів для інноваційного розвитку вітчизняної науки і освіти. Покращення фінансування діяльності науковців, сприятиме забезпеченню держави інтелектуальним капіталом, що є основою розвитку нації.

ВИСНОВКИ

Даним дослідженням вирішено важливу наукову задачу комплексного дослідження правових засад інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ України в контексті розвитку інформаційного суспільства та освіти в Україні, зроблено напрацювання теоретичних положень та практичних рекомендацій, що дадуть змогу підвищити ефективність правового впливу на інформаційне забезпечення діяльності ВНЗ України.

Найбільш суттєвими науковими та практичними результатами роботи є:

1. Аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців з використанням сукупності принципів, засобів та методів наукового пізнання дозволив автору встановити, що наукові розробки теоретико-правових та практичних аспектів формування і розвитку інформаційного суспільства набувають особливої актуальності із зміною ролі інформації і знання в сучасному світі. Сучасна економіка, яка базується на знаннях, потребує нового працівника, з іншою правосвідомістю, навиками роботи у віртуальному середовищі, який постійно вчиться, змінюється і адаптується. Таким чином, змінюється роль ВНЗ, який повинен змінювати якість і види послуг, які надає, щоб відповідати вимогам економіки. Діяльність ВНЗ повинна бути спрямована на забезпечення максимально доступного та ефективного навчання здобувача вищої освіти; надання йому актуального інформаційного продукту; створення інформаційного середовища, яке сприятиме формуванню вмінь і навичок необхідних в інформаційному суспільстві. Ці завдання відносно нові для українських ВНЗ і ключову роль в їх вирішенні відіграє використання інформаційних технологій. На підставі здійснення аналізу існуючих правових доктрин зроблено висновок, що нині досліджуються проблеми інформаційного забезпечення процесів та об'єктів в освіті за вузькими напрямками і направлені на вирішення локальних проблем. З огляду на зазначене можна констатувати, що правові засади для застосування інформаційних ресурсів в діяльності ВНЗ в Україні створені фрагментарно, що не сприяє ефективній діяльності ВНЗ і дотриманню прав людини у процесі здобуття вищої освіти.

2. Застосування відповідних наукових методів дослідження при вивченні правових засад інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ України дозволило зробити висновок, що ВНЗ концентрують специфічні інформаційні потоки, такі, наприклад, як структура закладу, мобільність студентів і викладачів, та напрацьовують новий тип суспільного мислення, який полягає в новій парадигмі сприйняття інформації, формуванні моделі поведінки людини інформаційного суспільства, вмінні людини постійно самостійно шукати, оновлювати, змінювати, продукувати інформацію, набувати навичок нових професій, осмисленні потреби постійно вчитися.

3. Аналіз існуючих у наукових дослідженнях визначень терміну «інформаційне забезпечення», з урахуванням особливостей його застосування в сфері діяльності ВНЗ України, дозволив автору, відповідно до предмету дослідження, запропонувати власне визначення поняття «інформаційне забезпечення діяльності ВНЗ України» як врегульована правовими нормами система реалізованих рішень, що на основі використання інформаційних ресурсів забезпечує існування єдиного освітнього простору ВНЗ, утворює можливість електронної взаємодії всіх учасників процесу, оптимізує управління ВНЗ, якістю наданої освіти.

4. Дослідження нормативної та правозастосовної основи діяльності ВНЗ України та аналіз міждисциплінарних пошуків дозволяє констатувати, що інформаційне забезпечення діяльності ВНЗ України – це розгалужена складна система, яка охоплює відповідні напрями діяльності. Одним з основних напрямів діяльності є інформаційно-організаційний, який охоплює застосування інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному, науковому та управлінському процесах, застосування «хмарних» технологій і відкритого програмного забезпечення для організації ефективної роботи ВНЗ.

Важливим є інформаційно-освітній напрям, який передбачає забезпечення віддаленого доступу всіх учасників вузівської спільноти до інформації у будь який час в режимі on- і off-line, надання «електронної», інклюзивної освіти, застосування дистанційних освітніх технологій. Активно розвивається напрям охорони авторських прав на об'єкти права інтелектуальної власності, зокрема наукові творчі програми, службові твори, «електронні» продукти.

Одним із актуальних напрямів, на думку автора, є захист персональних даних учасників освітніх правовідносин під час взаємодії в інформаційному середовищі. Важливо виділити інформаційно-рейтинговий напрям щодо сайтобудівництва, створення позитивного іміджу ВНЗ України у соціальних середовищах; аналізу зібраної статистичної інформації про стан, структуру та динаміку діяльності ВНЗ України.

5. Аналіз нормативно-правових актів дозволив встановити, що кількість нормативно-правових актів, які забезпечують освітню сферу значна, однак їхні

структури недостатньо систематизовані, а окремі положення суперечать один одному, породжуючи колізію правових норм. Тому існує доцільність у прийнятті системоутворюючого нормативно-правового акту, що містив би в собі правові основи інформаційного забезпечення діяльності освітніх установ. В цьому документі доцільно уніфікувати термінологію, запровадити загальні вимоги та правові принципи побудови системи інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ в Україні, визначити інформаційні права і обов'язки суб'єктів правовідносин, правові вимоги до використання інформаційних продуктів і відповідальність за порушення прав суб'єктів на різних етапах використання цих продуктів.

6. На підставі дослідження правових позицій теоретиків інформаційного права щодо інформаційного забезпечення відповідних процесів та об'єктів, зроблено висновок, що існує потреба створення державної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи управління ВНЗ, що дозволить забезпечити ВНЗ України уніфікованим якісним інформаційним продуктом, який сприятиме підвищенню продуктивності всіх суб'єктів правовідносин, виявить можливі прорахунки в організації діяльності ВНЗ, дозволить моделювати та прогнозувати діяльність закладів вищої освіти. Правовим підґрунтям функціонування такої системи має стати нормативно-правовий документ, розроблений центральним органом виконавчої влади в сфері освіти і науки, який міститиме понятійний апарат, засади функціонування, опис структури, захист прав споживачів та інформації в системі і відповідальність за порушення прав споживачів.

7. Правові механізми захисту персональних даних учасників освітніх правовідносин базуються на нормах міжнародного та національного права. Національне законодавство активно розвивається та вдосконалюється, доповнюючись нормами, що містяться у документах, створених ВНЗ, спрямованими на посилення захисту прав суб'єктів персональних даних. Індивідуалізація вступної кампанії та перенесення її в інформаційний простір зменшило технічні ризики незаконного поширення інформації, однак призвело до підвищення правових вимог до функціонування автоматизованих інформаційних систем обробки даних та до необхідності визначення відповідальних осіб за програмні та технічні помилки, що призводять до порушення прав людини.

Разом з тим, певна кількість проблемних питань до цього часу ще не вирішена, зокрема механізм знищення персональних даних про здобувача освіти, або потребують свого вдосконалення. Задля врегулювання вищезазначеного вбачається доцільним в Статутах ВНЗ передбачити зобов'язання для кожного суб'єкта правовідносин щодо збереження персональних даних учасників освітнього процесу. Основними документами, які урегульовують взаємовідносини між здобувачем вищої освіти та ВНЗ є договір про надання освітніх послуг між ВНЗ та фізичною

(юридичною) особою, а також угода про підготовку фахівців з вищою освітою. Форма цих документів затверджена Міністерством освіти і науки України, а ВНЗ мають право лише уточнювати, але не змінювати, окремі положення. Тому, на думку автора, було б доцільним, окремим пунктом договору/угоди передбачити взаємні зобов'язання сторін по забезпеченню безпеки їх персональних даних. Крім того, доцільно окремою нормою передбачити умови надання інформації про доступ до персональних даних, зокрема інформацію про третіх осіб, яким передаються персональні дані вступника чи здобувача вищої освіти, що містяться у відповідній базі персональних даних. Таким чином, оскільки даний договір/угода діє протягом всього періоду навчання здобувача у ВНЗ, питання про захист персональних даних було б вирішено один раз при зарахуванні особи на навчання та врегульовано до закінчення навчання.

8. На підставі проаналізованих актів міжнародного та вітчизняного законодавства, з урахуванням думок провідних науковців та практиків, можна зробити висновок, що Україна повинна проводити вдосконалення правового впливу на процес інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ по кількох основних напрямках: це стандартизація, уніфікація, забезпечення якості вищої освіти, облік інформаційних продуктів, що використовуються в діяльності ВНЗ, інноватизація та залучення інвестицій шляхом здійснення спільної діяльності з вітчизняними та закордонними суб'єктами права. Створення загальнонаціональної програми діагностики якості вищої освіти, визначення її структурних елементів якісно вплине на уніфікацію та надасть поштовх до розвитку вищої освіти в Україні.

9. Аналіз норм міжнародного права та теоретико-правових напрацювань вчених інших країн вказує на те, що протягом останніх років в Європейському освітньому просторі акцент розвитку освіти перемістився з відкритого і дистанційного навчання до відкритого і гнучкого безперервного навчання. В Україні, створена правова база, що регулює окремі механізми безперервної освіти. Також, для широкого запровадження безперервної освіти частково створені організаційні, інформаційні та технічні умови. Створюються правові механізми для розвитку дистанційної та «електронної» освіти як елементів безперервної освіти. Українські ВНЗ впроваджують елементи дистанційного та електронного навчання, використовують дистанційні, «електронні» курси, створюють внутрішньонормативну, методичну та педагогічну базу надання дистанційної освіти. Варто, прийнявши за основу практику діяльності ВНЗ України, розробити положення про організацію навчального процесу з використанням технологій дистанційного навчання; положення про експертизу в системі дистанційного освіти; положення про банк атестованих дистанційних курсів, який існує при МОН України, положення про сертифікацію «електронного» навчального курсу, розробити систему визначення якісних показників їх застосування.

Автором обґрунтовано також необхідність розроблення національної системи індикаторів оцінювання стану електронної освіти, що потребує внесення змін до законодавства про унормування надання електронних освітніх послуг.

10. Компаративістський аналіз вітчизняних та міжнародних правових актів в інформаційному та освітньому праві, дозволяє надати пропозиції щодо імплементації окремих міжнародних та зарубіжних норм в законодавство України. Співставлення досвіду зарубіжних країн в процесах інформатизації, а також стандартизації, уніфікації, забезпечення якості вищої освіти в ВНЗ дозволяє запропонувати механізми реалізації аналогічних положень в українському законодавстві. Зокрема, доцільно створити незалежні від державних органів агенції із забезпечення якості освіти, ввести до стандартів освітньої діяльності вимоги щодо інформаційного забезпечення освітнього процесу.

11. З метою убезпечення ризиків для національної безпеки через виїзд талановитої молоді за кордон з метою здобуття вищої освіти та подальшого працевлаштування, пропонується збільшити державне фінансування науки та освіти, що підвищить мотивацію суб'єктів освітніх правовідносин та сприятиме захисту національних інтересів в сфері освіти та науки.

12. Проблеми правового впливу на процес інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ України потребують подальшого наукового пошуку та обґрунтування з метою удосконалення системи освіти та науки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових та зарубіжних виданнях з юридичних наук:

1. Кронівець Т.М. Правове регулювання дистанційної освіти в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / Т.М. Кронівець // Правова інформатика. – 2013. – № 2 (38). – С. 19–24.

2. Кронівець Т.М. Електронна освіта у вищих навчальних закладах України: проблеми і перспективи правового регулювання / Т.М. Кронівець // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Сер. 12 : Економіка і право : зб. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – Вип. 22. – С. 134–140.

3. Кронівець Т.Н. Определяющие векторы развития системы высшего образования в Украине в контексте построения информационного общества / Т.Н. Кронівець // Zbiór raportów naukowych. Współczesna nauka. Nowy wygląd. (30.01.2015 – 31.01.2015). – Warszawa : Diamond trading tour, 2015. – S. 10–12 (Республіка Польща).

4. Kronivets T. The genesis of contemporary scientific researches of information support of higher education establishments in Ukraine / T. Kronivets //

Evropsky politicky a pravni diskurz. Svazek 2. 1. vyd. – Brno, Jizni Palmira, 2015. – P. 266–273 (Чеська Республіка).

5. Кронівець Т. Інформаційно-правове забезпечення якості вищої освіти в Україні / Т.М. Кронівець // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 4. – С. 154–156.

6. Кронівець Т.М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності вищих навчальних закладів: стан правового регулювання / Т.М. Кронівець // Форум права. – 2016. – № 5. – С. 157–165.

*Тези доповідей і виступів на наукових зібраннях,
що розкривають основні результати та висновки дисертації:*

7. Кронівець Т.М. Роль вищих навчальних закладів у побудові інформаційного суспільства в Україні / Т.М. Кронівець // Філософські та суспільно-правові проблеми становлення і розвитку інформаційного суспільства : матеріали круглого столу, 20 берез. 2013 р. – К., 2013. – С. 153–158.

8. Кронівець Т. Вищий навчальний заклад як простір генерування ідеології інформаційного суспільства / Т. Кронівець // Принцип верховенства права та права людини : вибрані роботи учасників V Міжнар. наук.-практ. форуму, 17–19 трав. 2013 р. – К., 2013. – С. 90–92.

9. Кронівець Т.М. Інформаційна діяльність вищих навчальних закладів України: понятійно-категоріальний апарат / Т.М. Кронівець // Дев'ять юридичні читання. Політико-правова реформа в Україні: історія, сучасність, перспективи : матеріали Міжнар. наук. конф., 23–24 трав. 2013 р. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. акад. наук України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київський ун-т права, Громадська організація «Феміда», Центр правової освіти і науки. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – С. 124–129.

10. Кронівець Т.М. Правові особливості захисту персональних даних вступників до ВНЗ України / Т.М. Кронівець // Другі економіко-правові читання (юридичне спрямування) : матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет конференції, 14 трав. 2014 р. – Львів, 2014. – С. 170–175.

11. Кронівець Т.М. Захист персональних даних осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах України, як складова інформаційної безпеки особистостей / Т.М. Кронівець // Информационные технологии и безопасность: основы обеспечения информационной безопасности ИТБ-2014 : материалы Междунар. науч. конф., 28 мая 2014 г. – К. : ИПРИ НАН Украины, 2014. – С. 74–81.

12. Кронівець Т. Правові засади інформаційного забезпечення інклюзивної освіти в Україні / Т. Кронівець // Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії : зб. тез. доп., 27–28 жовт. 2016 р. / редкол.: В.В. Засенко, А.А. Колупаєва, Н.І. Лазаренко, З.П. Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 189–190.

АНОТАЦІЇ

Кронівець Т.М. Правові засади інформаційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право. – Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Київ, 2016.

Дисертацію присвячено правовим проблемам інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ України. На підставі аналізу наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених досліджено сучасний стан наукової думки щодо діяльності вищих навчальних закладів в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні. Проаналізовано розвиток інформаційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів України, розкриваються поняття «інформаційного забезпечення», «інформаційної діяльності», «системи інформаційного забезпечення» в контексті діяльності вищих навчальних закладів, запропоновано авторські дефініції наведених правових понять.

Проаналізовано стан та перспективи розвитку системи безперервної освіти в Україні, як одного з необхідних елементів входження України до Європейського освітнього простору. Вказано на необхідність її законодавчої підтримки задля утвердження та розвитку. Здійснено компаративістський аналіз вітчизняних, зарубіжних та міжнародних правових актів, на підставі чого напрацьовані пропозиції щодо можливостей імплементації окремих міжнародних та зарубіжних норм в законодавство України.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційне забезпечення, вищий навчальний заклад, діяльність вищих навчальних закладів, інформаційно-комунікаційні технології, захист персональних даних, безперервна освіта.

Кронивец Т.Н. Правовые основы информационного обеспечения деятельности высших учебных заведений Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидат юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс, финансовое право, информационное право. – Научно-исследовательский институт информатики и права Национальной академии правовых наук Украины, Киев, 2016.

Диссертация посвящена правовым проблемам информационного обеспечения деятельности высших учебных заведений Украины. На основе анализа научных трудов отечественных и иностранных ученых исследовано современное состояние научной мысли касательно деятельности высших

учебных заведений в условиях становления информационного общества в Украине. Проведен анализ развития информационного обеспечения деятельности высших учебных заведений Украины, раскрываются понятия «информационное обеспечение», «информационная деятельность», «система информационного обеспечения» в контексте деятельности высших учебных заведений, предложены авторские дефиниции указанных правовых понятий.

Ключевые слова: информационное общество, информационное обеспечение, высшие учебные заведения, деятельность высших учебных заведений, информационно-коммуникационные технологии, защита персональных данных, непрерывное образование.

Kronivets T.M. The Legal bases of information support of higher educational establishments in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for Candidate's degree in Juridical Sciences, specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process, Financial Law, Information Law. – The Research Institute for Informatics and Law of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kyiv, 2016.

The thesis is devoted to the legal problems of information support of higher educational establishments in Ukraine. On the basis of scientific researches of Ukrainian and foreign scholars it has been investigated the current state of the scientific thought on the activities of higher educational establishments in conditions of formation of information society in Ukraine. The study has conducted a comprehensive analysis of the development of information support of higher educational establishments in Ukraine, indicated the concept of «information support», «information activity», «system of information support» in the context of higher education. Author's definitions of the represented legal concepts have been specified.

Much attention is paid to the construction of information system support of higher educational establishments, its principles and components are defined. Arguments have been put forward for necessity of improving of legal framework of informational support of higher educational establishments. Therefore, it has been offered certain ways of improving the legislation by amending the relevant laws and regulations. The use of information and communication technologies in the activity of higher educational establishments has been analyzed. Certain gaps in the current legislation that require further study and improvement have been discovered. Some ideas of improving of personal data protection of educational legal relations' participants have been developed and reasoned.

The state and prospects of development of lifelong education in Ukraine, as one of the essential elements of Ukraine's accession to the European educational space, have been considered. The necessity of its legislative support for

establishment and development is indicated. The comparative analysis of national, foreign and international legal acts has been done. On this basis suggestions of implementing certain international standards into the Ukrainian legislation are developed.

Keywords: information society, information support, higher educational establishments, activity of higher educational establishments, information and communication technologies, protection of personal data, lifelong education.

Гарнітура Таймс. Формат 60x84/16.
Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 12.12.2016. Замовлення 373.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.
«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26
E-mail: lesya3000@ukr.net